

Οδηγίες για τη χρήση των βιβλιογραφικών πηγών

I. Σημασία και διατύπωση των βιβλιογραφικών αναφορών

Η βιβλιογραφική τεκμηρίωση, με τη, σύμφωνα με θεσπισμένους κανόνες, διατύπωση παραπομπών στις πρωτογενείς πηγές, αποτελεί απαραίτητο συστατικό οποιασδήποτε επιστημονικής εργασίας. Ό, τι γράφεται σε ένα επιστημονικό κείμενο είναι υποχρεωτικό να υπομνηματίζεται με τις βιβλιογραφικές αναφορές σε αυτό, που θα επιτρέψουν στον αναγνώστη/ερευνητή, αν το επιθυμεί, να προστρέξει μόνος του στην πρωτογενή πηγή, είτε για να ελέγξει την ορθότητα της διατύπωσης, είτε για να αντλήσει, πιθανώς, περαιτέρω στοιχεία για το θέμα που τον ενδιαφέρει.

Στο σημείο αυτό, να τονισθεί ότι κάθε τι που αφήνεται χωρίς βιβλιογραφική αναφορά εννοείται ότι αποτελεί προσωπική γνώμη του συγγραφέα της μελέτης. Αν, για παράδειγμα, γράφεται σε μία εργασία ότι «η διασπορά της Ειδικής Ανακτορικής Παράδοσης είναι μεγαλύτερη στην ανατολική και την κεντρική Κρήτη» και αυτό δεν συνοδεύεται από κάποια βιβλιογραφική παραπομπή, τότε μεταφέρεται στον αναγνώστη/μελετητή η αίσθηση, ότι η παρατήρηση αυτή οφείλεται στο συγγραφέα της μελέτης και δεν έχει διατυπωθεί ξανά, πουθενά αλλού. Με αυτό το δεδομένο, κάθε είδους προσωπική αναφορά, ειδικά σε α' πρόσωπο του Ενικού ή του Πληθυντικού, μέσα στο κείμενο της μελέτης θα πρέπει να αποφεύγεται: δεν χρειάζεται να γραφεί «Κατά τη γνώμη μου, η διασπορά της Ειδικής Ανακτορικής Παράδοσης...», αφού αν η ίδια φράση μείνει χωρίς υπομνηματισμό, σύμφωνα με τα παραπάνω, υπονοείται ότι αφορά σε παρατήρηση του συγγραφέα της μελέτης. Στο ίδιο πλαίσιο, προτιμητέα είναι η χρήση του γ' παθητικού αόριστου προσώπου, με παράλληλη χρήση της συγκεκριμένης βιβλιογραφικής αναφοράς, που είναι εκείνη που υποδεικνύει την πηγή των λεγομένων: «Έχει υποστηριχθεί (Betancourt 1985, 232), ότι η διασπορά της Ειδικής Ανακτορικής Παράδοσης...».

Μία πλήρης βιβλιογραφική αναφορά περιλαμβάνει το όνομα του συγγραφέα (με μόνο το αρχικό/αρχικά του μικρού ονόματός του, τον τίτλο της μελέτης, είτε πρόκειται για βιβλίο είτε για άρθρο (μικρότερη μελέτη σε περιοδικό ή συλλογικό τόμο), τα ονόματα των επιμελητών της έκδοσης στην περίπτωση του συλλογικού τόμου (εφόσον τέτοιοι υπάρχουν), τον τίτλο του συλλογικού τόμου, τον τόπο και τη χρονολογία της έκδοσής του και τις σελίδες της μελέτης (την πρώτη και την τελευταία αν πρόκειται για την πλήρη αναφορά σε συγκεντρωτική βιβλιογραφία στο τέλος της εργασίας, ή τη σελίδα/σελίδες στις οποίες γίνεται συγκεκριμένα η παραπομπή, για υποσελίδες αναφορές εντός του κειμένου, βλ. παρακάτω «Παραδοσιακός/κλασικός τρόπος παραπομπών»). Στη διατύπωση της βιβλιογραφίας πολύ σημαντικός είναι ο τονισμός του τίτλου του βιβλίου/τόμου, εντός του οποίου περιέχεται η πηγή. Έτσι, για τις μονογραφίες (βιβλία αυτοτελή, όπου ο συγγραφέας/συγγραφείς ασχολούνται με ένα μόνο θέμα), τονίζεται ο τίτλος, με τη διατύπωσή του σε *italics*, δηλαδή σε πλάγια γράμματα. Στις βιβλιογραφικές αναφορές σε άρθρα (επιμέρους μελέτες μέσα σε περιοδικά ή συλλογικούς τόμους) και πάλι τονίζεται, με διατύπωση σε *italics*, ο τίτλος του τόμου ή του περιοδικού εντός του οποίου υπάρχει η μελέτη.

Μελετήστε προσεκτικά τα παρακάτω παραδείγματα:

- 1. Μονογραφία:** (παρατηρείστε ότι δεν αναγράφονται σελίδες. Αν όμως χρησιμοποιηθεί για υποσελίδια παραπομπή εντός κειμένου, πρέπει να υπάρχει η παραπομπή σε συγκεκριμένη/συγκεκριμένες σελίδες, που σχετίζονται με την εντός του κειμένου αναφορά).

Barnard, K. A. & T. M. Brogan 2003. *Mochlos IB. Period III. Neopalatial settlement on the coast: the Artisan's Quarter and the farmhouse at Chalinomouri, The neopalatial pottery*, Pennsylvania, Philadelphia.

Ένας συγγραφέας

Wendy Doniger, *Splitting the Difference* (Chicago: University of Chicago Press, 1999), 65.

Δύο συγγραφείς

Guy Cowlishaw και Robin Dunbar, *Primate Conservation Biology* (Chicago: University of Chicago Press, 2000), 104–7.

Περισσότεροι συγγραφείς

Edward O. Laumann et al., *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States* (Chicago: University of Chicago Press, 1994), 262.

2. Μελέτη σε συλλογικό τόμο: (παρατηρείστε ότι σε italics δεν μπαίνει ο τίτλος της μελέτης, αλλά ο τίτλος του τόμου εντός του οποίου περιέχεται).

Banou, E. 2005. “LMIII Mokhlos (East Crete) versus LMIII Viannos (Central Eastern Crete): Differences and Similarities”, στο A. – L. D’ Agata & J. Moody (επιμ.), *Ariadne’s Threads. Connections between Crete and the Greek Mainland in Late Minoan III (LMIIIA2 to LMIIIC*, Atene, 145-173.

Κεφάλαιο σε συλλογικό έργο

Andrew Wiese, “The House I Live In: Race, Class, and African American Suburban Dreams in the Postwar United States,” στο *The New Suburban History*, επιμ. Kevin M. Kruse and Thomas J. Sugrue (Chicago: University of Chicago Press, 2006), 101–2.

3. Μελέτη σε περιοδικό (επιστημονική περιοδική έκδοση): (ανάλογη διατύπωση με το προηγούμενο, με τη διαφορά ότι απουσιάζει το «στο» (δεν απαιτείται) και οι επιμελητές έκδοσης (δεν απαιτούνται). Σημειώστε, ότι σε italics μπαίνει μόνο η συντομογραφία του περιοδικού και όχι ο αριθμός του τόμου στον οποίο υπάρχει η αναφορά).

Bernini, L. E. 1995. “Ceramics of the early Neo-palatial period at Palaikastro”, *BSA* 90, 55-82.

4. Άρθρο σε εφημερίδα: Συντάκτης, «Τίτλος», *Εφημερίδα*, Ημερομηνία

Π.χ. Μπάμπης Γραμμένος, «Εργατικά ατυχήματα: υπ’ αριθ. 1 εχθρός των εργατών», *Η Αυγή*, 29.05.1963

5. Άρθρο

Άρθρο σε έντυπο περιοδικό

John Maynard Smith, "The Origin of Altruism," *Nature* 393 (1998): 639.

Άρθρο σε ηλεκτρονικό περιοδικό

Mark A. Hlatky et al., "Quality-of-Life and Depressive Symptoms in Postmenopausal Women after Receiving Hormone Therapy: Results from the Heart and Estrogen/Progestin Replacement Study (HERS) Trial," *Journal of the*

American Medical Association 287, no. 5 (2002), <http://jama.ama-assn.org/issues/v287n5/rfull/joc10108.html#aainfo>.

Ηλεκτρονική βάση δεδομένων

Pliny the Elder, *The Natural History*, επιμ. John Bostock and H. T. Riley, στο The Perseus Digital Library, <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Plin.+Nat.+1.dedication> (πρόσβαση 27/9/2006).

Ηλεκτρονικό βιβλίο

Philip B. Kurland και Ralph Lerner, *The Founders' Constitution* (Chicago: University of Chicago Press, 1987), <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/> (πρόσβαση 27/9/2006).

6. Διαδικτυακός τύπος:

Συγγραφέας (αν αναφέρεται), «Τίτλος άρθρου», Ονομασία ιστότοπου που φιλοξενεί τη σελίδα, πλήρης η διεύθυνση της ιστοσελίδας, ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης [τ.π.] (διότι η ιστοσελίδα μπορεί να ανανεωθεί με νέα στοιχεία).

Π.χ. Sylvia Walby, “Gender and the Financial Crisis”, ανακοίνωση στο πρόγραμμα της UNESCO «Το φύλο και η οικονομική κρίση», 09.04.2009,

http://www.lancs.ac.uk/fass/doc_library/sociology/Gender_and_financial_crisis_Sylvia_Walby.pdf
(τ.π. 22.12.2012)

7. Βιβλιογραφία

Η βιβλιογραφία παρατίθεται στο τέλος της εργασίας.

Στο βιβλιογραφικό κατάλογο, οι τίτλοι ταξινομούνται με αλφαβητική σειρά με βάση το επώνυμο των συγγραφέων.

Σε περίπτωση ύπαρξης ελληνικών και ξενόγλωσσων πηγών, αναφέρουμε πρώτα τις ελληνικές και ύστερα τις ξενόγλωσσες.

Θα πρέπει να καταγράφονται όλα τα κείμενα που έχουν αναφερθεί στις υποσημειώσεις, καθώς και τίτλοι που δεν αναφέρονται στις υποσημειώσεις, αλλά χρησιμοποιήθηκαν στην μελέτη.

8. Παράρτημα

Το παράρτημα είναι τμήμα μιας εργασίας, όπου παραθέτουμε κομμάτια του ερευνητικού υλικού απαραίτητα για την τεκμηρίωση της έρευνάς μας, όπως φωτογραφίες, άλλες εικόνες, κείμενα, συνεντεύξεις, χάρτες, ακόμη πίνακες ή γραφήματα. Συνήθως σε παράρτημα τοποθετούμε υλικό που το μέγεθός του είναι αρκετά μεγάλο, ώστε να μπορεί να ενταχθεί στο βασικό κορμό του κειμένου.

Το υλικό που βάζουμε σε παράρτημα πρέπει να συνοδεύεται από λεζάντες με επαρκή στοιχεία που βοηθούν τους αναγνώστες να κατανοήσουν τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου υλικού.

Στον κύριο κορμό του κειμένου μας, μπορούμε να παραπέμψουμε στο παράρτημα χρησιμοποιώντας αρίθμηση που αντιστοιχεί στην αρίθμηση του υλικού που περιλαμβάνεται στο παράρτημα (Π.χ.: Παράρτημα, Πβ.)

Χρησιμοποιούμενα συστήματα διατύπωσης παραπομπών

Ακαδημαϊκή εργασία δίχως παραπομπές σε έγκυρη βιβλιογραφία δεν νοείται. Για αυτό και απορρίπτονται οι εργασίες που δεν τεκμηριώνονται βιβλιογραφικά. Στις ανθρωπιστικές σπουδές συνηθίζεται οι παραπομπές να είναι υποσελίδες.

Τα συστήματα διατύπωσης παραπομπών μπορούν να χωρισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, για τις οποίες βέβαια υπάρχουν διάφορες παραλλαγές:

A. Ο Παραδοσιακός/κλασικός τρόπος παραπομπής

Παλαιότερες εκδόσεις, αλλά και μερικές σύγχρονες που ακολουθούν παραδοσιακούς τρόπους, χρησιμοποιούν το σύστημα με υποσελίδες παραπομπές, στις οποίες τίθενται οι βιβλιογραφικές αναφορές, ολόκληρες. Σημειώνεται, ότι, και στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να σημειώνονται οι ακριβείς σελίδες της μελέτης, στις οποίες θέλουμε να παραπέμψουμε.

Πρέπει να τονισθεί, ότι αν, μετά την πρώτη αναγραφή της βιβλιογραφικής αναφοράς σε παραπομπή, θέλουμε να παραπέμψουμε σε κάποια άλλη σελίδα της ίδιας μελέτης, δεν θα πρέπει να επαναλάβουμε την αναφορά: τότε γράφουμε «ό. π. (όπου παραπάνω) (σημ. 5), σελ....». Αν στη σημείωση 5 υπάρχουν δύο ή και παραπάνω βιβλιογραφικές αναφορές, προσδιορίζουμε το σε ποια αναφερόμαστε με την επανάληψη του επιθέτου του συγγραφέα. Π. χ. Πλάτων, ό. π. (σημ. 5), σελ... Αν η αναφορά βρίσκεται αμέσως παραπάνω, τότε αρκεί το «ό. π., σελ....».

B. Το «Σύστημα Harvard»

Στο Πανεπιστήμιο του Harvard, εφαρμόστηκε για πρώτη φορά ένα άλλο σύστημα διατύπωσης βιβλιογραφικών παραπομπών, που βασίζεται στη χρήση ενός είδους συντομογραφιών. Αυτές αποτελούνται από το όνομα του συγγραφέα, τη χρονολογία έκδοσης του τόμου, και τις σελίδες στις οποίες περιλαμβάνεται η αναφορά. Π. χ. Betancourt 1985, 232-234. Εφόσον πρόκειται στην ουσία για συντομογραφίες, αποφεύγεται η χρήση του «ο. π.» (όπου παραπάνω), του προηγούμενου συστήματος. Το τελευταίο μπορεί να επιτρέπεται μόνο αν η αναφορά βρίσκεται αμέσως παραπάνω στις υποσελίδες υποσημειώσεις.

Το σύστημα αυτό απαντά, συχνά, σε δύο παραλλαγές:

1. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές να μπαίνουν σε παρένθεση εντός κειμένου, σε άμεση συνάρτηση με τα γραφόμενα. Π. χ. «Ο Warren υποστήριξε (Warren 1969, 65), ότι τα λίθινα αγγεία της Κρήτης εξάγονταν ως εξέχοντα έργα τέχνης...».
2. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές να μπαίνουν ως υποσελίδες σημειώσεις, με την εισαγωγή υποσημείωσης με αύξουσα αρίθμηση, κατά τον παραδοσιακό τρόπο παραπομπής. Ωστόσο, στην παραπομπή η βιβλιογραφία μπαίνει και πάλι με τη συντομογραφία του Harvard: 37. Warren 1969, 65.

Ειδικά στο σύστημα Harvard, δεν χρειάζεται η αναγραφή του «σελ.» πριν από τις σελίδες. Επίσης, στην αναλυτική βιβλιογραφία, που ούτως ή άλλως είναι απαραίτητη στο τέλος τους κειμένου, η χρονολογία έκδοσης πάει μπροστά, μετά το όνομα του συγγραφέα, αφού ουσιαστικά μαζί με το όνομα ορίζει τη συντομογραφία.

Εννοείται, ότι για όλα τα συστήματα η αναλυτική βιβλιογραφία στο τέλος του κειμένου θα πρέπει να τεθεί αλφαβητικά.